

KAUBANDUSKAADRI ETTEVALMISTAMISE JA RAKENDAMISE EFEKTIIVSUS ETKVL SÜSTEEMIS

K. Türk

Kaubandustöötajate töö efektiivsus sõltub suurel määral nende haridustasemest. Viimastest olenevad töötajate potentsiaalsed võimed ja oskused ning nende professionaalne rakendamine. Kui mingil ametikohal töötab ebapiisava ettevalmistusega ja oskustega inimene, kannatab töö kvaliteet. Põhjendamatult kõrge haridustase mingil ametikohal toob kaasa aga kvalifitseeritud tööjõu ebaratsionaalse kasutamise ning töötajate eriala-, organisatsioon- ja kutsekindluse languse.

Kaubanduskaadri kasutamise efektiivsuse selgitamiseks tuleb uurida tööjõu kujunemise, liikumise ja rakendamisega seotud küsimusi. See võimaldab kindlaks määrata kaubandusspetsialistide kutse- ja organisatsioonikindluse suurendamise peamised teed ning nende ettevalmistamise vajaduse peamistel erialadel. Spetsialistide ettevalmistamise ja rakendamise efektiivsusega seonduvate probleemide uurimise vajadust rõhutasid ka NLKP KK peasekretär M. Gorbatsšov külas käigul Tallinna Polütehnilisse Instituuti ning NSV kõrge- ja keskerihariduse minister V. Rajangu Eesti NSV õpetajate kongressil.

Kaubandustöötaja kutsekindlust iseloomustavad süsteemisene (ETKVL-sisene) tööstaaž ja voolavus. Nimetatud näitajad võimaldavad hinnata kaubanduseriala (kutse) sotsiaalset ja professionaalset staatust ühiskonnas, selgitada välja stabiilse ja ebastabiilse kaadriga rahvamajandusharud ja erialad. Käesolevas töös, nagu paljudes teistes teaduslikes uurimistöodes loetakse kutsekindlateks viie ja enama aastase süsteemisese (kaubandusliku) tööstaažiga töötajaid 1/.

Viie ja enama aastase ETKVL-sisese tööstaažiga töötajate osatähtsus on kaubandustöötajate hulgas (võrreldes abitootva personaliga) märksa suurem (vastavalt 64 % ja 43 %). Kutsekindlaimad on kaubatundjad ja ökonomistid.

Madalaima kutsekindlusega on revidendid. Viie ja enama aastase süsteemisese tööstaažiga revidentide osatähtsus viimasel kahel aastal langes veelgi, olles isegi abitootvast personalist väiksem. Paljus on see tingitud noorte, erihariduseta töötajate suurest osatähtsusest revidentide

hulgas. Nimetatud töötajate märksa madalam haridustase võrreldes teiste kaubandusspetsialistidega viitab eriala eba populaarsusele. On ilmne, et revidentide sotsiaal-professionaalne staatus on praegu äärmiselt madal ja vajab tõstmist. Selleks tuleb meie arvates eelkõige ümber korraldada revidentide töö, tõsta selle sisukust ja juhtivat osa ning vähendada tehnilise töö osatähtsust. Sel teel on võimalik tõsta revidentide töö prestiiži, mis omakorda loob eeldused revidentide haridustaseme tõstmiseks. Praegune olukord, mil kontrollija haridustase on madalam kui kontrollitaval, on ilmselt ebaõige. Revidentide kutsekindlust aitab kindlasti suurendada ka revidentide palkade tõstmine ja diferentseerimine sõltuvalt töötulemustest.

Spetsialistide haridustaseme üldise tõusuga leiavad viimastel aastatel aset ka vastupidised tendentsid. Kõrgharidusega tehnoloogide ning keskeriharidusega kaubatundjate, tehnoloogide ja revidentide osatähtsuse vähenemine viitab tõsistele probleemidele viimaste rakendamisel ja ettevalmistamisel. Näiteks keskeriharidusega kaubatundjate osatähtsuse vähenemine 4,5 punkti võrra kahel viimasel aastal on meie arvates tingitud viimaste mõningasest üleproduktsoornist.

Uue kaadri ettevalmistamisel ja töölesuunamisel tuleb arvestada kaubandusspetsialistide tegeliku vajadusega. Üksnes ametikohtade tüüpomenklatuuri nõuetega arvestamine ei taga spetsialistide proportsionaalset ettevalmistamist ja efektiivset rakendamist. Kaubandusspetsialistide rakendamise analüüs ETKVL-s lubab väita, et käesoleval ajal tuleks oluliselt vähendada keskeriharidusega kaubatundjate ettevalmistamist, hakates samaaegselt ette valmistama keskeri- ja kõrgharidusega laia profiiliga kaubandustöötajaid. Es-malt näib otstarbekas olevat ühendada ühelt poolt raamatupidajate ja ökonomistide ning teiselt poolt toidukaubatundjate ja tööstuskaubatundjate ettevalmistamine.

Spetsialistide suur voolavus tarbijate kooperatiivides on sageli tingitud Eesti NSV väikelinnade ja alevite erisugusest rahvamajandusharulisest struktuurist. Suure tööstusliku potentsiaaliga linnades või kõrgelt arenenud põllumajandustootmisega piirkondades on kaubandusspetsialistidel suuremad võimalused paremini huvitatava töökoha leidmiseks teistes rahvamajandusharudes. Niisugustes piirkondades asuvate kooperatiivide kaubandustöötajate voolavus on mõnikord ob-

Kõrg- ja keskeriharidusega töötajate osatähtsus protsentides ETKVL RTK-s ja TK-s 1986. a.

Kooperatiivi nimetus	Spetsialistid		Ökonomistid		Kaubatundjad		Raamatupidajad		Revidendid	
	kõrghari- dusega	keskeri- haridusega	kõrghari- dusega	keskeri- haridusega	kõrghari- dusega	keskeri- haridusega	kõrghari- dusega	keskeri- haridusega	kõrghari- dusega	keskeri- haridusega
Kingissepa	17,6	43,6	18,2	18,2	34,5	58,6	3,2	46,0	0,0	36,8
Hiumaa	6,1	59,2	50,0	0,0	0,0	86,7	4,5	45,5	0,0	25,0
Haapsalu	15,6	53,1	22,2	55,6	27,3	72,7	5,7	41,5	0,0	8,3
Harju	13,9	46,5	50,0	50,0	0,0	100,0	8,8	30,9	9,1	0,0
Keila	17,1	68,4	33,3	66,6	6,7	93,3	9,7	67,7	0,0	0,0
Paide	17,0	56,0	37,5	37,5	12,1	87,9	10,1	49,3	0,0	0,0
Rapla	8,5	43,2	50,0	33,3	0,0	89,5	4,3	32,6	0,0	15,4
Märjamaa	16,2	51,4	50,0	0,0	12,5	87,5	7,1	57,1	0,0	0,0
Pärnu	9,7	40,3	23,1	7,7	31,8	63,6	3,4	40,7	0,0	21,1
Kilingi-Nõmme	7,5	32,5	0,0	60,0	20,0	60,0	0,0	30,8	0,0	33,3
Tapa	17,5	47,5	25,0	37,5	18,8	56,3	9,1	42,4	0,0	36,4
Rakvere	13,2	53,7	7,1	71,4	33,3	66,6	7,1	44,6	0,0	0,0
Kohtla-Järve	18,6	18,6	0,0	71,4	22,2	77,8	6,1	39,4	0,0	22,2
Viljandi	16,1	38,2	25,0	75,0	29,3	48,8	12,1	33,3	0,0	4,2
Abja	12,2	43,9	66,6	0,0	0,0	100,0	5,9	35,3	0,0	0,0
Jõgeva	8,0	50,6	20,0	80,0	7,1	92,9	5,3	31,6	0,0	25,0
Põltsamaa	8,5	54,2	33,3	66,6	10,0	55,0	0,0	55,0	0,0	0,0
Tartu	31,0	31,6	42,9	28,6	42,3	50,0	17,0	18,9	8,3	0,0
Elva	11,7	36,4	14,3	57,1	25,0	41,7	7,7	38,5	0,0	0,0
Valga	3,9	40,6	11,1	33,3	3,2	58,1	0,0	31,1	0,0	10,0
Otepää	7,3	41,5	0,0	60,0	16,7	83,3	0,0	28,6	0,0	0,0
Põlva	10,5	34,7	28,6	42,9	13,3	53,3	2,3	20,9	0,0	0,0
Räpina	12,2	42,9	25,0	50,0	27,3	63,6	0,0	31,8	0,0	20,0
Võru	12,5	49,1	20,0	60,0	20,0	73,3	6,3	27,1	0,0	8,3
Antsla	8,8	38,2	0,0	0,0	0,0	71,4	9,1	45,5	0,0	25,0
KESKMINE	14,0	45,0	24,4	45,0	18,7	68,5	6,5	37,7	0,9	13,2

jekttiivselt paratamatu ning omab seetõttu suhteliselt püsivat suurust nii ajas kui ka peamiste erialade kaupa.

Kaubandustöötajate kutse- ja organisatsioonikindlase tõstmiseks on vaja suurendada kaubandusorganisatsioonide konkurentsivõimet teiste rahvamajandusharudega. Kaubanduse planeerimise ja juhtimise täiustamisel tuleb võimalikult kiiresti üle minna niisugustele palga- ja töötasuetamistingimustele, mis võimaldavad kaubandustöötajate, eelkõige spetsialistide tööd senisest õiglasemalt ja diferentseeritumalt tasustada.

Kõrg- ja keskeriharidusega spetsialistide kindlustatus sõltub tarbijate kooperatiivi asukohast. Eriharidusega spetsialistide osatähtsus on kõrgeim Loode- ja Lääne-Eestis (v.a. Kilingi-Nõmme TK) ning madalaim Kagu-Eestia asuvates tarbijate kooperatiivides (v.a. Võru TK).

Eriharidusega spetsialistidega kindlustatus on suurim Tartus ja Tallinnas ning nende linnade lähiümbruses.

Kuna kõrgharidusega kaubandusspetsialistide valmistatakse ette Tartus, on sealsetes kaubandusorganisatsioonides neid piisavalt. Keskeriharidusega spetsialistide koolitamise tõttu Tallinnas on aga Loode-Eesti tarbijate kooperatiivides viimaseid rohkem. Erandiks on Harju TK ja Rapla TK halb kindlustatus keskeriharidusega spetsialistidega. Selle põhjuseks on peamiselt raamatupidajate ja mittepõhitegevussfääri spetsialistide ametikohtadel töötajate madal haridustase. Suhteliselt suure keskeriharidusega spetsialistide osatähtsusega tarbijate kooperatiividest Eesti teistes piirkondades väärivad esiletõstmist Rakvere, Põltsamaa ja Jõgeva tarbijate kooperatiiv. Vaatamata nimetatud kaubandusorganisatsioonide kaugusele Tallinnast on neis saavutatud märkimisväärset edu keskeriharidusega spetsialistide kujundamisel.

Belneva alusel võib väita, et oskusliku kaadripoliitika on võimalik kaubandusspetsialistide haridustaset tõsta ka teistes keskmisest madalama spetsialistide haridustasemega tarbijate kooperatiivides, eelkõige Kilingi-Nõmme ja Kagu-Eestis paiknevates tarbijate kooperatiivides. Selleks tuleb senisest rohkem ja sihipärasemalt suunata perspektiivikaid ja võimekaid töötajaid stipendiaatidena eriharidust omandama (täiendama). Paremini tuleb ära kasutada võimalusi hariduse omandamiseks kaugõppe teel.

Igas tarbijate kooperatiivis tuleb välja töötada ja

kõrvalekaldumatult ellu viia niisugust kaadripoliitikat, mis loob kõigile töötajatele reaalsed võimalused professionaalseks karjääriks ning töö ja elutingimuste parandamiseks tulevikus. Kollektiivi osa suurendamine kaadri valikul ja rakendamisel ning juhtiva kaadri valitavus tuleb orgaaniliselt ühendada kaadriosakondade poolt väljatöötatava ja juhitava organisatsioonisisese kaadripoliitikaga.

KIRJANDUS

1. Бляхман Л.С. Производственный коллектив: В помощь руководителю. - М.: Политиздат, 1978. - С. 71; Внутризаводское движение и текучесть рабочих кадров / Отв. ред. Е.Г. Антосенков, З.В. Куприянова. - Новосибирск: Наука, 1981. - С. 49; Пруц З.И., Султанова Р.П., Талалай М.И. Создание постоянных кадров на предприятиях. - М.: Профиздат, 1980. - С. 10.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПОДГОТОВКИ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТОРГОВЫХ КАДРОВ В СИСТЕМЕ ЭРСПО

К. Тюрк

Р е з ю м е

Образовательный уровень и устойчивость торговых кадров оказывают существенное влияние на производительность труда и качество обслуживания покупателей. Профессиональная устойчивость торговых кадров, в том числе специалистов, низкая. Согласно данным, среди специалистов наименьшей устойчивостью отличаются бухгалтеры и ревизоры. В то же время увеличивается неравномерность распределения торговых кадров со специальным образованием между организациями в системе ЭРСПО.

В каждом регионе и на каждом предприятии необходимо создавать такие условия труда, которые позволили бы им самим комплектовать и закреплять нужные кадры. Торговые организации должны сами находить подходящих людей и посылать их учиться. Квалифицированных рабочих торговли целесообразно готовить на месте, в каждом городе, используя при этом в основном подготовку в профучилищах и общеобразовательных школах.